

GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞÜ ANLAMAK

HAK TEMELLİ BİR DEĞERLENDİRME

TÜRKİYE'DEN SURİYE'YE DÖNEN SURİYELİLERİN DENEYİMLERİ

MÜLTECİ-DER
Mültecilerle Dayanışma Derneği

Tematik Rapor | Kasım 2026 | Mültecilerle Dayanışma Derneği

Gönüllü Geri Dönüşü Anlamak: Hak Temelli Bir Değerlendirme

Mültecilerle Dayanışma Derneği

İlk yayım tarihi: Kasım 2026

Bu rapor, EuroMed Rights tarafından, AB'nin "Cezasızlıkla Mücadelede Sivil Toplumun Güçlendirilmesi / NDICI - THE-NEAR/2023/449-257" başlıklı fonu kapsamında sağlanan mali destekle hazırlanmıştır. Raporun içeriğinden yalnızca Mültecilerle Dayanışma Derneği sorumludur. Raporda yer alan görüşler, AB'nin veya EuroMed Rights'ın resmî görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Kapak görseli: Anthropic Claude Opus 5.5 ile üretilmiştir.

© Bu rapor, kaynak gösterilmek koşuluyla serbestçe kullanılabilir, çoğaltılabilir ve dağıtılabilir.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Adres: Uğur Mh. 848 Sk. No: 16, Konak, İzmir

E-posta: ofis@multeci.org.tr

Telefon: +90 549 483 54 21

Web: www.multeci.org.tr

Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), 2008 yılında kurulmuş, Türkiye'deki mültecilerin, göçmenlerin ve sığınmacıların haklarını savunmayı amaçlayan bağımsız ve hak temelli bir sivil toplum kuruluşudur. Misyonu doğrultusunda hukuki destek sağlamakta, kırılgan durumdaki bireyleri desteklemekte ve Türkiye'deki politika ve uygulamaların uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olması için izleme, raporlama ve savunuculuk çalışmaları yürütmektedir. Dernek, European Council on Refugees and Exiles (ECRE) ve Mülteci Hakları Koordinasyonu başta olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası ağların aktif bir üyesidir.

Mülteci-Der, mülteci, sığınmacı ve göçmen topluluklarının farklı kesimleriyle düzenli olarak bir araya gelmekte; bu kişilerin deneyimlerini, ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları hak ihlallerini izlemektedir. Dernek, hukuki danışmanlık, bilgilendirme ve yönlendirme desteğinin yanı sıra saha çalışmaları ve nitel araştırmalar yürütür. Bu çalışmalarla, özellikle yeterince temsil edilmeyen ve dezavantajlı grupların seslerinin duyulmasını ve deneyimlerinin hak temelli savunuculuk ve politika çalışmalarına yansıtılmasını amaçlar.

Bu rapor, 8 Aralık 2024 sonrasında Türkiye'den Suriye'ye dönen kişilerle gerçekleştirilen bireysel yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Bulgular, görüşülen 15 kişinin deneyimlerini yansıtır; tüm katılımcıların, benzer durumdaki grupların veya Türkiye genelindeki Suriyelilerin görüş ve deneyimlerini temsil etmez. Rapor, geri dönüş sürecinin farklı aşamalarında karşılaşılan sorunları görünür kılmayı ve hak temelli izleme çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş 5
   1.1. Hukuki çerçeve 6
   1.2. Önceki kaygılar 7
   1.3. Bu rapor hakkında 8
2. Genel Bakış 8
   2.1. Araştırmanın özeti 8
   2.2. Temel bulgular 9
3. Yöntem 12
   3.1. Araştırma tasarımı 12
   3.2. Katılımcılar 12
   3.3. Etik ve kişisel verilerin korunması 13
   3.4. Sınırlılıklar 14
4. Temel Temalar ve Bulgular 15
   4.1. Dönüş kararı 15
   4.2. Türkiye'de bilgilendirme, usule ilişkin güvenceler ve yol desteği 19
   4.3. Sınır geçişi 22
   4.4. Varış ve dönüş sonrası yaşam 25
   4.5. Çocuklar 28
   4.6. Aile ayrılıkları ve Türkiye'ye dönme isteği 31
5. Sonuç 33
   5.1. Temel kaygılar 33
   5.2. Katılımcıların talepleri 35
   5.3. Önceki raporlarla karşılaştırma 36

Ek: Görüşülen katılımcılar 37

1. GİRİŞ

2011 yılında Suriye'de başlayan çatışmalardan kaçan milyonlarca kişi Türkiye'ye sığınmıştır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruma statüsüyle kayıt altına alınmıştır.[1] 5 Kasım 2026 itibarıyla Türkiye'de geçici koruma kapsamında kayıtlı 2.196.216 Suriyeli bulunmaktadır.[2] Bu kişilerin önemli bir bölümü on yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşamaktadır; çocuklarının birçoğu ise Türkiye'de doğmuş ve burada büyümüştür.

8 Aralık 2024'te Esad yönetiminin devrilmesinin ardından geri dönüş, Türkiye'de göç politikalarının ve kamuoyu tartışmalarının başlıca gündemlerinden biri hâline gelmiştir. Resmî açıklamalarda gönüllü geri dönüş öncelikli bir politika olarak sunulmuş ve dönüş işlemlerini kolaylaştırmaya yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda, 2025 yılının ilk yarısında Suriyelilerin ülkelerindeki koşulları yerinde değerlendirebilmelerine olanak tanıyan Git-Gör ziyaretleri uygulanmış; ayrıca ulaşım masrafları ve özel ihtiyaçlar için belirli destekler sağlanmıştır.[3] İçişleri Bakanlığının 4 Mayıs 2026 tarihli açıklamasına göre, 8 Aralık 2024'ten bu yana Türkiye'den Suriye'ye gönüllü olarak dönen Suriyelilerin sayısı 667.565'tir.[4]

[1] 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11 Nisan 2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete; Geçici Koruma Yönetmeliği, 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete.

[2] Göç Araştırmaları Vakfı, "Türkiye'nin Aylık Göç Trendleri – Ekim 2026", 5 Kasım 2026. Analiz, Göç İdaresi Başkanlığının 5 Kasım 2026 tarihli verilerine dayanmakta ve geçici koruma kapsamındaki Suriyeli nüfusu 2.196.216 olarak vermektedir. https://gocvakfi.org/turkiyenin-aylik-goc-trendleri-ekim-2026/

[3] UNHCR, "Voluntary Repatriation of Syrian Refugees in Türkiye", April 2026. Bilgi notu, Git-Gör ziyaretlerinin 2025 yılının ilk yarısında yetkilendirildiğini ve ulaşım ile özel ihtiyaçlara yönelik hedefli destek sağlandığını belirtmektedir. https://data.unhcr.org/en/documents/details/121985

[4] Anadolu Ajansı, "İçişleri Bakanlığı'ndan 'Suriyelilerin geri dönüşüne' ilişkin iddialarla ilgili açıklama", 4 Mayıs 2026. İçişleri Bakanlığı açıklamasına göre, 8 Aralık 2024 sonrasında gönüllü geri dönüş yapan Suriyelilerin sayısı bu tarih itibarıyla 667.565'tir. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakanligindan-suriyelilerin-geri-donusune-iliskin-iddialarla-ilgili-aciklama/3926727

1.1. HUKUKİ ÇERÇEVE

Geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi, hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye maruz kalacağı ya da yaşamının veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir yere gönderilemeyeceğini öngörmektedir. Uluslararası mülteci ve insan hakları hukukunun temel güvencelerinden biri olan bu ilke, YUKK'nin 4. maddesinde düzenlenmiştir. Geçici koruma altındaki kişilerin gönüllü geri dönüşü ise özellikle Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 42. maddesinde; kişinin kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması hâlinde geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi de Yönetmeliğin 12. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde düzenlenmektedir.[5] UNHCR'nin 3 Kasım 2026 tarihinde erişilen güncel bilgilendirmesine göre, standart prosedürde başvuru kayıtlı olunan ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne yapılmakta; başvuru sahibi ve dönüşe katılacak aile üyeleriyle görüşmeler gerçekleştirilmekte, 18 yaşından büyük aile üyelerinden ayrı ayrı form imzalamaları istenmekte ve seçilen sınır kapısına ulaşmak üzere 15 gün geçerli yol izin belgesi düzenlenmektedir. Bununla birlikte, görüşmelerde anlatılan uygulamalar, özellikle 2025 yılının başındaki bazı dönüşlerde, bu standart akıştan farklılık göstermiştir.

Uluslararası standartlara göre bir geri dönüşün gönüllü sayılabilmesi, kişinin kararını fiziksel, psikolojik veya maddi baskı altında kalmadan vermesine ve yeterli, doğru ve güncel bilgiye dayanarak karar almasına bağlıdır. UNHCR'nin gönüllü geri dönüş rehberi, kararın özgür ve bilgilendirilmiş olmasını; dönüşün güvenlik ve insan onuruna uygun koşullarda gerçekleşmesini temel ilkeler olarak belirler.[6] Bu ilkeler, uygulamada her yetişkinle ayrı görüşülmesi, kişinin kararını yeniden değerlendirebilmesine gerçek bir fırsat tanınması ve dönüş yapılacak bölgedeki koşullara ilişkin nesnel bilginin sağlanması gibi güvenceleri gerektirir. UNHCR, Türkiye'de gönüllü geri dönüş işlemlerini izlemekte ve bazı başvuru sahipleriyle bireysel görüşmeler yapmaktadır. Nisan 2026 tarihli bilgi notuna göre, 16 Şubat

[5] 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m. 4; Geçici Koruma Yönetmeliği, m. 12(1)(a) ve m. 42. UNHCR Türkiye, "Returning Procedure" ve "Temporary Protection Related Matters" (13 Kasım 2026 tarihinde erişildi). UNHCR'nin bilgilendirmesine göre, gönüllü dönüş sonrasında Türkiye'ye yeniden kabul ve geçici koruma kimlik kartının yeniden etkinleştirilmesi bireysel olarak değerlendirilir. https://help.unhcr.org/turkiye/information-for-syrians/volrep/returning-procedure/ ; https://help.unhcr.org/turkiye/information-for-syrians/volrep/temporary-protection-related-matters/

[6] UNHCR, Handbook: Voluntary Repatriation: International Protection (Geneva: UNHCR, 1996).

2026 itibarıyla kaydedilen dönüşlerin yüzde 73'ü UNHCR tarafından izlenmiş ve görüşmelerle değerlendirilmiştir.[7]

1.2. ÖNCEKİ KAYGILAR

Önceki yıllarda uluslararası insan hakları kuruluşları, Türkiye'den Suriye'ye yapılan bazı geri dönüşlerin gönüllülüğüne ilişkin ciddi kaygılar dile getirmiştir. Uluslararası Af Örgütü'nün 2019 tarihli araştırması ile İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2022 tarihli incelemesi, bazı Suriyelilerin idari gözetim altında tutulduğunu, sınır dışı edildiğini ve gönüllü geri dönüş formlarını baskı altında imzaladıklarını bildirmiştir. Bu bulgular, resmî gönüllü geri dönüş prosedürüyle yapılan her dönüşün zorla gerçekleştirildiği anlamına gelmemekle birlikte, özgür iradenin ve bilgilendirilmiş kararın her aşamada güvence altına alınmasının önemini göstermektedir.[8] Mülteci-Der'in 2025 ve 2026 tarihli önceki araştırmaları da Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönüş beklentilerini, tereddütlerini ve Git-Gör ziyaretlerine ilişkin görüşlerini belgelemektedir. UNHCR, Aralık 2024 sonrasında Suriyelilerin bireysel olarak gönüllü dönme hakkının altını çizmiş ancak Mayıs 2026 tarihli güncel değerlendirmesinde, ülkedeki yaygın insani kriz, konut ve kritik altyapıdaki yıkım ve toplulukların sınırlı karşılama kapasitesi nedeniyle geniş ölçekli gönüllü geri dönüşü teşvik etmediğini belirtmiştir.

UNHCR'nin Mayıs 2026 değerlendirmesi, Suriye'deki güvenlik ve insan hakları durumunun kırılgan ve öngörülemez olmaya devam ettiğini; konut, altyapı, temel hizmetler, geçim kaynakları ve belgelendirme alanlarında ciddi güçlükler bulunduğunu vurgulamaktadır.

---

[7] UNHCR, "Voluntary Repatriation of Syrian Refugees in Türkiye", April 2026. UNHCR'nin bilgi notuna göre, 16 Şubat 2026 itibarıyla Türkiye'den Suriye'ye 626.000'den fazla kişinin döndüğü tahmin edilmiş; kaydedilen dönüşlerin yüzde 73'ü UNHCR tarafından izlenmiş ve görüşmelerle değerlendirilmiştir. https://data.unhcr.org/en/documents/details/121985

[8] Amnesty International, "Turkey: Sent to a War Zone: Turkey's Illegal Deportations of Syrian Refugees", 25 October 2019, EUR 44/1102/2019; Human Rights Watch, "Turkey: Hundreds of Refugees Deported to Syria", 24 October 2022. Ayrıca bkz. Mülteci-Der, "Hayatları Yeniden İnşa Etmek, Evi Yeniden Tanımlamak: Suriyeli Mülteciler ve Geri Dönüş Tartışması" (18 Nisan 2025) ve "Umut ile Belirsizlik Arasında: Suriyeli Mültecilerin Gönüllü Geri Dönüş ve 'Git ve Gör' Ziyaretlerine İlişkin Görüşleri" (22 Ocak 2026). https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/1102/2019/en/ ; https://www.hrw.org/news/2022/10/24/turkey-hundreds-refugees-deported-syria ; https://multeci.org.tr/2025/04/18/hayatlari-yeniden-insa-etmek-evi-yeniden-tanimlamak ; https://multeci.org.tr/2026/01/22/umut-ile-belirsizlik-arasinda/

Koşullar bölgelere göre değişmekle birlikte, geri dönen kişiler için barınma, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim, istihdam ve güvenlik başlıca sorun alanları olmaya devam etmektedir.[9]

1.3. BU RAPOR HAKKINDA

Bu rapor, 8 Aralık 2024 sonrasında gönüllü geri dönüş prosedürü kapsamında Türkiye'den Suriye'ye dönen 15 Suriyelinin deneyimlerini belgelemektedir. Geri dönüş sürecinin farklı aşamalarını ele almaktadır: kararın alınması, Türkiye'deki idari işlemler, sınır geçişi, Suriye'ye varış ve dönüş sonrasındaki yaşam. Mülteci-Der'in 2025 ve 2026 tarihli önceki çalışmaları, Türkiye'de yaşayan ve geri dönmeyi değerlendiren Suriyelilerin görüşlerine odaklanmıştı. Bu rapor ise geri dönüşü gerçekleştirmiş kişilerin deneyimlerini izleyerek bu çalışmaları tamamlamaktadır. Amaç, süreci hak temelli bir yaklaşımla belgelemek ve Mülteci-Der'in izleme ve savunuculuk çalışmalarına katkı sunmaktır.

Raporun ikinci bölümü araştırmanın kapsamını ve temel bulgularını özetlemektedir. Üçüncü bölüm araştırma yöntemini ve sınırlılıklarını açıklamaktadır. Dördüncü bölüm, anonimleştirilmiş katılımcı anlatımlarıyla desteklenen tematik bulguları sunmaktadır. Beşinci bölüm ise temel kaygılar ve katılımcıların talepleriyle sona ermektedir.

2. GENEL BAKIŞ

2.1. ARAŞTIRMANIN ÖZETİ

Bu rapor, 8 Aralık 2024 sonrasında gönüllü geri dönüş prosedürü kapsamında Türkiye'den Suriye'ye dönen 15 Suriyeliyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Görüşmeler, dönüş kararı, Türkiye'deki işlemler, sınır geçişi, Suriye'ye varış ve

[9] UNHCR, International Protection Considerations with Regard to Asylum-Seekers from the Syrian Arab Republic, HCR/PC/SYR/2026/1, May 2026, özellikle "Returns to Syria" bölümü. https://www.refworld.org/sites/default/files/2026-05/2026_syria_ipcs.pdf

dönüş sonrası yaşamı kapsayan yedi bölümden oluşan bir rehber doğrultusunda yürütülmüştür (bkz. Bölüm 3).

Katılımcıların 12'si kadın, üçü erkektir. Yaşları 30 ile 59 arasında değişmektedir. Katılımcıların 11'i İzmir'de, dördü İstanbul'da yaşamıştır; 13'ü Türkiye'de en az on yıl geçirmiştir. Suriye'ye dönüşler, 2025 yılının başından Ağustos 2026'ya kadar uzanan bir dönemde gerçekleşmiştir.

Katılımcıların dokuzu Halep'e, üçü Deyrizor'a, biri Şam'a, biri Haseke'ye ve biri İdlib'e dönmüştür. Yedi katılımcı Öncüpınar (Bab es-Selame) Sınır Kapısı'nı, altı katılımcı Hatay'daki sınır kapılarını kullanmıştır; bu altı kişinin çoğu Cilvegözü (Bab el-Hava) Sınır Kapısı'ndan geçmiştir. Bir katılımcı Akçakale (Tel Abyad) Sınır Kapısı'nı kullanmış, bir katılımcı ise uçakla Hatay'a giderek sınır geçişini buradan gerçekleştirmiştir.

Araştırma, sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilen nitel bir çalışmadır; bulgular istatistiksel olarak temsil edici değildir. Rapor, Türkiye'den Suriye'ye yapılan geri dönüşlerin bütününü açıklamayı değil, görüşülen kişilerin bireysel deneyimlerini ve bu deneyimlerde öne çıkan hak ve koruma sorunlarını görünür kılmayı amaçlamaktadır.

2.2. TEMEL BULGULAR

Dönüş kararı. Katılımcıların kararları çoğunlukla birden fazla etkenin bir araya gelmesiyle şekillendi. Uzun yıllar sonra aileye kavuşma isteği ve 8 Aralık 2024 sonrasında koşulların iyileşeceği beklentisi sık dile getirildi. Birçok katılımcı artan kiralar, borçlar ve geçim sıkıntısı gibi ekonomik baskılardan söz etti. Bazıları Türkiye'de Suriyelilere yönelik toplumsal kabulün azaldığını düşündüklerini belirtti. Çocukların Arapça eğitim alması isteği, kamu kurumlarında iş bulma beklentisi ve ailede ölüm ya da hastalık gibi ani gelişmeler de bazı kararları etkiledi.

Seçim ve zorunluluk. Bazı katılımcılar dönüşü kendi tercihleri olarak tanımlarken, sekiz katılımcı kararı bir zorunluluk ya da ağırlıklı olarak başka bir aile üyesinin kararı olarak anlattı. Bu durum özellikle kadın katılımcıların anlatımlarında öne çıktı. En az dört kadın, dönmek

istemediğini veya son ana kadar kararsız kaldığını; kararın ise ağırlıklı olarak eşi ya da eşinin ailesi tarafından verildiğini belirtti.

Ziyaret seçeneklerinin bulunmaması. On bir katılımcı, Suriye'yi ziyaret edip Türkiye'ye geri dönebilme imkânı olmasını istediğini ya da hâlâ istediğini belirtti. Bunların dokuzu, böyle bir seçeneğin kararlarını değiştirebileceğini, erteleyebileceğini veya kalıcı dönüşün yerini alabileceğini söyledi. Katılımcılar aile üyelerinin birlikte ziyaret edememesi, geri kabul edilmeme korkusu, ikamet iznine geçişin maliyeti ve aracılar tarafından talep edildiği belirtilen yüksek ücretler gibi engellerden söz etti. Bir erkek katılımcı, bir görevlinin kendisine ziyaret etmesi hâlinde aynı hanedeki herkesin belirli bir tarihte dönmesi gerekeceğini söylediğini ve bunun üzerine ziyaret başvurusunu iptal ettiğini anlattı.

Türkiye'deki bilgilendirme ve usule ilişkin güvenceler. Katılımcıların çoğu İl Göç İdaresi Müdürlüklerindeki işlemleri hızlı ve kolay olarak tanımladı; birçok kişi görevlilerin ilgili ve yardımcı olduğunu belirtti. Bununla birlikte, dönüşün Türkiye'deki statü ve gelecekte yeniden giriş bakımından sonuçlarına ilişkin verilen bilgilerin sınırlı veya tutarsız olduğu anlaşıldı. Bazı katılımcılar beş yıl boyunca Türkiye'ye giremeyeceklerinin söylendiğini hatırlarken, diğerleri kendilerine yeniden giriş konusunda hiçbir bilgi verilmediğini söyledi. Bu süre, katılımcıların kendilerine aktarıldığını belirttikleri bilgidir; UNHCR'nin yayımlanmış güncel rehberi yeniden kabul ve geçici korumanın yeniden etkinleştirilmesinin bireysel olarak değerlendirileceğini belirtmektedir.

Bireysel görüşmeler ve rıza. Bireysel görüşme uygulamalarının katılımcılar arasında farklılık gösterdiği anlaşıldı. Bazı katılımcılara dönüş kararları ve üzerlerinde baskı olup olmadığı sorulurken, özellikle işlemleri eşlerinin yürüttüğü bazı kadınlar kendilerine hiçbir soru yöneltilmediğini anlattı. Bir kadın, randevusu boyunca ağladığı hâlde kendisiyle ayrıca görüşülmediğini söyledi. Bir katılımcı, oğlundan başka bir başvuru sahibi için tercümanlık yapmasının istendiğini; diğer oğlunun ise Geri Gönderme Merkezi'nde tutulduğu sırada gönüllü geri dönüş belgesi imzaladığını belirtti.

Sınır geçişi. Katılımcılar sınırdaki işlemleri genellikle düzenli olarak tanımladı; bekleme süreleri yaklaşık bir saatten 11–13 saate kadar değişti. Bazı sınır kapılarında iki kapı arasında ücretsiz ulaşım sağlanırken, diğerlerinde ücretli araçlar kullanıldı. Yiyecek, su ve bekleme alanlarına erişim tutarlı değildi. Çocukların geçişinde doğum belgesi ve ebeveynlerden biri

Türkiye'de kalıyorsa yazılı muvafakatname gibi belgeler istendi. İki kadın, sınırdaki muameleye ilişkin mahremiyet ve insan onuru bakımından kaygı yaratan deneyimler anlattı.

Dönüş sonrası yaşam. Aileye kavuşmanın verdiği ilk rahatlamanın ardından katılımcıların çoğu barınma, geçim, elektrik, su, sağlık hizmetleri ve iş bulma konusunda güçlüklerle karşılaştı. Koşullar dönülen bölgeye göre büyük farklılık gösterdi. Bazı katılımcılar belirli hizmetlerde iyileşme olduğunu belirtirken, diğerleri düzenli elektrik ve suya erişemediklerini anlattı. Bazı kişiler nakdi destek için başvurduğu hâlde görüşme tarihine kadar yardım alamadığını söyledi.

Çocuklar. Görüşmeler, dönüşün çocukların eğitim ve iyi olma hâli üzerinde önemli etkiler yarattığını gösterdi. Türkiye'de büyüyen ve Türkçe eğitim alan çocukların birçoğu Arapça konuşabilse de okuyup yazmakta zorlandı. Bazı çocuklar yaşlarına veya Türkiye'de tamamladıkları sınıfa göre daha alt sınıflara yerleştirildi; bazıları okula gitmeyi reddetti. Evlilik ve doğum kayıtlarına ilişkin eksiklikler de kimi çocukların okula kaydını geciktirdi.

Aile ayrılıkları. Geri dönüş, bazı aileleri sınırın iki yakasına böldü. En az altı katılımcının eşi, çocukları veya başka yakın aile üyeleri Türkiye'de kaldı. Bir baba, Türkiye'de kalan dokuz yaşındaki oğlunun ayrılık nedeniyle yemek yemeyi ve su içmeyi reddettiğinin kendisine aktarıldığını anlattı. Katılımcılar, yeniden giriş konusunda kendilerine aktarıldığını söyledikleri kısıtlamaların aile ziyaretlerini zorlaştırdığını belirtti.

Genel değerlendirme. Dokuz katılımcı pişmanlık duyduğunu veya dönüşünü ağırlıklı olarak olumsuz değerlendirdiğini ifade etti. Beş katılımcı karma bir değerlendirme yaptı; özellikle çocuklar bakımından dönüş zamanlamasının erken olduğunu belirtti. Bir katılımcı dönüşü olumlu bir adım olarak tanımladı. Sekiz katılımcı, yasal bir yol sağlanması hâlinde Türkiye'ye geri dönmek istediğini söyledi.

Bir bütün olarak anlatımlar, geri dönüş kararlarının bazı durumlarda ekonomik ve ailevi baskılar, toplumsal ortam ve Suriye'deki koşullara ilişkin eksik veya hatalı bilgi altında şekillenebildiğine işaret etmektedir. Görüşmeler, gönüllü geri dönüş formunun imzalanmasının tek başına kararın özgür ve bilgilendirilmiş olduğunu göstermeye yetmediğini; her yetişkinin kendi kararını ifade edebilmesi için bireysel güvencelerin önemini ortaya

koymaktadır. Ayrıca barınma, geçim, sağlık, eğitim ve aile birliği alanlarında dönüş sonrasında ciddi güçlüklerle karşılaşılabildiğini göstermektedir.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA TASARIMI

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanan nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Görüşme rehberi yedi bölümde toplanan 49 açık uçlu sorudan oluşmaktadır: temel bilgiler, dönüş kararı, Türkiye'deki dönüş işlemleri ve sınıra ulaşma, sınır geçişi, Suriye'ye giriş ve ikamet yerine ulaşma, dönüş sonrası yaşam ve genel değerlendirme. Her görüşmenin 50 ila 60 dakika sürmesi planlanmıştır.

Sorular tarafsız bir dille hazırlanmıştır. Görüşmeciler katılımcının dönüşünü önceden "gönüllü", "zorunlu", "güvenli" veya "güvensiz" olarak tanımlamamıştır. Örneğin, katılımcılara dönmeleri için baskı yapılıp yapılmadığı sorulmak yerine, dönüş kararlarının nasıl geliştiğini anlatmaları istenmiştir. Bu yaklaşım, katılımcıların kararlarının niteliğini kendi sözleriyle anlatmalarına olanak tanımıştır.

Görüşme notları Türkçe olarak tutulmuştur. Notlar, görüşme rehberinde yer alan dönüş aşamaları izlenerek tematik biçimde analiz edilmiştir.

3.2. KATILIMCILAR

Araştırmaya, 8 Aralık 2024 sonrasında gönüllü geri dönüş prosedürü kapsamında Türkiye'den Suriye'ye dönen kişiler dâhil edilmiştir. Mevcut görüşme notlarında katılımcılara hangi yöntemle ulaşıldığına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Araştırmaya 12'si kadın, üçü erkek olmak üzere 15 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaşları 30 ile 59 arasındadır. On biri en son İzmir'de, dördü İstanbul'da yaşamıştır; üçü İzmir'e taşınmadan önce başka bir ilde yaşamıştır. On üç katılımcı Türkiye'de en az on yıl kalmıştır.

Katılımcılar Halep (dokuz), Deyrizor (üç), Şam (bir), Haseke (bir) ve İdlib (bir) vilayetlerine dönmüştür. Tarih bilgisi verilen durumlarda dönüşler yaklaşık 2025 yılının başından Ağustos 2026'ya kadar gerçekleşmiştir. Yedi katılımcı Öncüpınar (Bab es-Selame) Sınır Kapısı'ndan, altısı ise ağırlıklı olarak Cilvegözü (Bab el-Hava) olmak üzere Hatay'daki sınır kapılarından geçmiştir. Bir katılımcı Akçakale (Tel Abyad) Sınır Kapısı'ndan geçmiş, bir katılımcı ise uçakla dönmüştür. Katılımcıların çoğu çocuklarıyla birlikte dönmüştür. İki katılımcı, eşini ve çocuklarını Türkiye'de bırakarak tek başına dönmüştür.

Araştırma kapsamında çocuklarla görüşme yapılmamıştır. Çocuklara ilişkin bilgiler ebeveynlerinden veya büyükanne ve büyükbabalarından edinilmiştir.

3.3. ETİK VE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Araştırma, Dernek tarafından hazırlanan etik ilkeler ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin kılavuz doğrultusunda yürütülmüştür. Kılavuz uyarınca görüşmeciler Mülteci-Der'in çalışmalarını, araştırmanın amacını ve bilgilerin nasıl kullanılacağını açıklamıştır. Katılımcılara katılımın gönüllü olduğu, istedikleri soruyu yanıtlamayabilecekleri veya görüşmeyi istedikleri zaman sonlandırabilecekleri ve bu kararın herhangi bir hizmete veya desteğe erişimlerini etkilemeyeceği bildirilmiştir.

Kişisel veriler 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) çerçevesinde işlenmiştir. Katılımcılara aydınlatma metni sunulmuştur. Açık rıza formunda, anonimleştirilmiş bulguların kullanımı ve anonimleştirilmiş doğrudan alıntıların kullanımı için ayrı ayrı açık rıza istenmiştir. Her iki belge de Türkçe ve Arapça olarak hazırlanmıştır. Yalnızca araştırma için gerekli veriler toplanmıştır. Kimlik numaraları, tam adresler ve aile üyelerinin veya üçüncü kişilerin isimleri kaydedilmemiştir.

Görüşmeciler travma bilgili bir yaklaşım benimsemiştir. Katılımcılar kendileri paylaşmayı tercih etmedikçe zorlayıcı olayların ayrıntıları sorulmamıştır. Katılımcıların hukuki, psikososyal veya başka bir destek ihtiyacından söz ettiği durumlarda, Derneğin mevcut yönlendirme mekanizmaları aracılığıyla bilgi verilmiş veya yönlendirme yapılmıştır. Destek hiçbir zaman araştırmaya katılım koşuluna bağlanmamıştır.

Bu raporda katılımcılar K01-K15 kodları, cinsiyetleri ve yaş gruplarıyla belirtilmektedir. Tek başına veya birlikte bir kişinin tanınmasına yol açabilecek ayrıntılar genelleştirilmiş ya da çıkarılmıştır. Doğrudan alıntılar, katılımcıların anlatımlarındaki anlam korunarak anlaşılırlık ve dil yönünden hafifçe düzenlenmiştir.

3.4. SINIRLILIKLAR

Bulgular 15 kişinin anlatımlarına dayanmaktadır ve istatistiksel olarak temsil edici değildir. Katılımcılar, gönüllü geri dönüş prosedürüyle Türkiye'den Suriye'ye dönmüş kişiler arasından seçilmiştir; dolayısıyla geri dönmeyenlerin, başka illerde yaşayanların veya farklı güzergâhları kullananların deneyimlerini yansıtmaz. Örneklem kadınlar, İzmir'de yaşamış kişiler ve Halep'e dönmüş kişiler ağırlıklıdır. Bu nedenle erkeklerin, diğer illerden gelenlerin ve Suriye'nin farklı bölgelerine dönenlerin deneyimleri daha sınırlı temsil edilmektedir.

Örneklemin başka sınırlılıkları da bulunmaktadır. 15 katılımcının 12'si kadındır, 11'i İzmir'de yaşamıştır ve dokuzu Halep'e dönmüştür. Bu nedenle erkeklerin, diğer illerden gelen kişilerin ve başka bölgelere dönen kişilerin deneyimleri daha az temsil edilmektedir. Katılımcılar farklı zamanlarda dönmüştür ve yol desteği gibi bazı uygulamalar bu süre içinde değişmiştir.

Anlatımlar katılımcıların kendi beyanlarına dayanmaktadır ve bağımsız olarak doğrulanmamıştır. Bazı katılımcılar görüşmeden aylar sonra veya bir yıldan uzun süre önce yaşanan olayları aktarmıştır; bu durum tarihlerin ve ayrıntıların hatırlanmasını etkileyebilir. Katılımcıların görüşme sırasında Suriye'de yaşıyor olması, paylaşmayı tercih ettikleri bilgileri etkilemiş olabilir. Bir katılımcının eşi veya başka bir aile üyesi tarafından verilen kararı anlattığı durumlarda rapor yalnızca görüşülen kişinin bakış açısını yansıtır. Çocuklarla doğrudan görüşme yapılmadığı için çocuklara ilişkin bulgular ebeveynlerin veya büyükanne ve büyükbabaların anlatımlarına dayanmaktadır.

4. TEMEL TEMALAR VE BULGULAR

Bu bölüm, görüşmelerde ele alınan geri dönüş aşamalarını izlemektedir. Her tema kısa bir açıklamayla başlamakta ve katılımcıların kimliklerini açığa çıkarmayacak biçimde anonimleştirilmiş alıntılarla desteklenmektedir.

4.1. DÖNÜŞ KARARI

Katılımcıların kararları aynı anda birden fazla etkenle şekillenmiştir. Anlatımlar, seçim ile zorunluluk arasındaki sınırın çoğu zaman belirsiz olduğunu göstermektedir.

4.1.1. AİLE VE YÖNETİM DEĞİŞİKLİĞİ

Katılımcıların çoğu, uzun yıllar sonra ailelerine kavuşma isteğini güçlü bir etken olarak dile getirdi. Bazıları anne ve babalarını, kardeşlerini veya diğer yakınlarını on yılı aşkın süredir görmemişti. 8 Aralık 2024'te Esad yönetiminin devrilmesinin ardından, ayrılmalarına neden olan koşulların ortadan kalktığını veya iyileştiğini düşünen katılımcılar için geri dönüş düşüncesi güçlendi. Bazıları haberler ve sosyal medya paylaşımlarının Suriye'deki koşulların iyileştiği yönünde bir izlenim yarattığını, ancak ülkeye vardıklarında karşılaştıkları gerçekliğin bundan farklı olduğunu söyledi.

> *"Suriye'ye dönmemin tek nedeni annemi ve ailemi görmek, yaşları ilerleyen babamı ziyaret etmekti."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)
>
> *"Sığınmamıza neden olan sebep ortadan kalkmıştı, bu yüzden artık ülkeme dönme zamanı gelmişti."* (K15, kırklı yaşlarında bir erkek)

Katılımcılar bilgiye çoğunlukla Suriye'deki akrabalarından, kendilerinden önce dönmüş kişilerden, sosyal medyadan ve haberlerden ulaştı. Bazıları İl Göç İdaresi Müdürlüğü personelinden veya sivil toplum kuruluşlarının bilgilendirme toplantılarından yararlandı. Akrabaların tavsiyeleri farklılık gösterdi: bazıları dönmemelerini söylerken bazıları geri dönüşü

teşvik etti. Birkaç katılımcı, kendilerine aktarılan koşulların Suriye'ye vardıklarında gördüklerinden daha olumlu olduğunu belirtti.

> *"Bu haberleri duyunca insan heyecanlanıyor ve dönmeye karar veriyor. Ancak ülkeye geldiğimizde karşılaştığımız gerçeklik, haberlerde anlatılandan çok farklıydı."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)

4.1.2. TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK VE TOPLUMSAL BASKILAR

Birçok katılımcı Türkiye'deki ekonomik baskılardan söz etti. Artan kiralar, borçlar, düzensiz veya düşük ücretli işler ve birikim yapamamak bazı ailelerin kararlarını etkiledi. Kimi katılımcılar birkaç kez taşınmak zorunda kaldıklarını, kimi katılımcılar ise eşlerinin sağlık sorunları nedeniyle çalışmaya devam edemediğini anlattı. Bazıları çocuklarının Arapça eğitim almasını istedi. Türkiye'de edindikleri becerilerin Suriye'de işe yarayacağını düşünenler de vardı; örneğin İzmir'de kuaförlük öğrenen bir kadın bu mesleği dönüşten sonra da yapabildi.

> *"Eşimin maaşı artık geçimimizi sağlamaya yetmiyordu. Özellikle ev kiralarındaki artış nedeniyle borç almak zorunda kalıyorduk."* (K11, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Bazı katılımcılar, Aralık 2024'ten sonra Türkiye'de Suriyelilere yönelik toplumsal kabulün azaldığını düşündüklerini anlattı. Suriyelilere "Savaş bitti, neden hâlâ dönmüyorsunuz?" denildiğini aktaranlar oldu. Diğerleri, yeni karar ve uygulamaların kendileri üzerinde baskı yarattığı hissine kapıldıklarını belirtti. Bu anlatımlar katılımcıların kendi algılarını yansıtmaktadır; rapor bunlardan hareketle Türkiye toplumunun tamamı hakkında genelleme yapmamaktadır.

> *"Gönüllü geri dönüş yapmasaydım bile İzmir'deki koşullar ve sosyal ortam nedeniyle dönüşümüz neredeyse zorunlu hâle gelecekti."* (K15, kırklı yaşlarında bir erkek)

4.1.3. SEÇİM VE ZORUNLULUK

Bazı katılımcılar dönüşü açık bir kişisel tercih olarak tanımlarken, sekiz katılımcı bu kararı bir zorunluluk ya da ağırlıklı olarak başka bir aile üyesinin verdiği karar olarak anlattı. Yakın bir

kişinin ölümü, ebeveynlerin hastalığı, eşin daha önce dönmüş olması, bir aile üyesinin bakım ihtiyacı ve Türkiye'deki geçim sıkıntısı bazı kararları etkiledi. Örneğin bir katılımcı, eşinin Suriye'ye dönmesinin ardından artan borçlar ve yalnızlık nedeniyle kendisinin de dönmek zorunda kaldığını söyledi.

> *"Eşim Suriye'ye döndüğünde ben de mecburen dönmek zorunda kaldım."* (K02, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"Yani aslında zorunlu bir geri dönüş olduğunu söyleyebilirim."* (K05, kırklı yaşlarında bir kadın)

Bazı anlatımlarda toplumsal cinsiyet ve aile içi karar dinamikleri belirgindi. En az dört kadın, dönmek istemediğini veya son ana kadar kararsız kaldığını; kararın ağırlıklı olarak eşi ya da eşinin ailesi tarafından belirlendiğini ifade etti. Bir kadın, eşinin kararını defalarca yeniden değerlendirmek üzere İl Göç İdaresi Müdürlüğüne gittiğini, ancak sonunda eşiyle birlikte dönmek zorunda kaldığını anlattı. Bir başka kadın, çocuklarının okul yılı tamamlanana kadar beklenmesini istediğini, ancak eşinin kararını değiştiremediğini belirtti.

> *"Açıkçası ben dönmek istemiyordum, eşim beni dönmeye zorladı."* (K07, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"Biz dönmek istemiyorduk ama onun hatırı için kabul edip döndük."* (K13, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Kadın ve erkek diğer katılımcılar ise dönüşü kendi kararları olarak tanımladı ve aileleriyle yeniden bir arada olmaktan olumlu söz etti.

> *"Pişman olduğumu söyleyemem. Tam tersine, çok mutluyum. Aileyle bir arada olmak, dünyalara bedel."* (K03, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.1.4. ZİYARET SEÇENEĞİNİN BULUNMAMASI

Görüşmelerde sıkça öne çıkan konulardan biri, karar vermeden önce Suriye'yi ziyaret edip Türkiye'ye geri dönebilme imkânının bulunmamasıydı. On bir katılımcı böyle bir seçeneğin olmasını istediğini ya da hâlâ istediğini belirtti. Bunların dokuzu, ziyaret imkânının dönüş

kararlarını değiştirebileceğini, erteleyebileceğini veya kalıcı dönüşün yerini alabileceğini söyledi. Bir katılımcı, Suriye'ye en az üç ay süreyle gitmeden Türkiye ile Suriye'deki yaşam koşulları arasındaki farkların tam olarak anlaşılamayacağını düşündüğünü belirtti.

Katılımcılar ziyaretin önünde farklı engeller bulunduğunu anlattı. Bunlar arasında ziyaretin yalnızca aileden bir kişiye açık olması, Türkiye'ye yeniden kabul edilmeme korkusu, geçici koruma kimliğini ikamet iznine dönüştürmenin maliyeti ve aracıların talep ettiği bildirilen yüksek ücretler vardı. Bir katılımcı, ziyarete giden kişilerin kimliklerinin iptal edileceğine ilişkin bir söylenti duyduğunu söyledi. Bir kadın ise ziyaret için eşinin yazılı muvafakatinin gerekeceğini düşündüğü için bu seçeneği kullanmadığını belirtti.

Bir katılımcı, başlangıçta ailesini kısa süreliğine ziyaret etmek için başvurduğunu anlattı. Beyanına göre, İl Göç İdaresi Müdürlüğündeki bir görevli, ziyarete gitmesi hâlinde aynı adreste ikamet eden herkesin Temmuz ayında Suriye'ye dönmesi gerekeceğini söylemiş; ardından başvurusunu iptal ettirmek isteyip istemediğini sormuştur. Katılımcı küçük oğlunu düşünerek başvurusunu iptal ettirdiğini ve daha sonra gönüllü geri dönüş için işlem yaptığını belirtti. Bu anlatım bağımsız olarak doğrulanamamıştır; ancak doğru olması hâlinde, ziyaret prosedürü hakkında verilen bilginin doğruluğu ve başvuru sahibinin seçenekleri konusunda ciddi kaygı doğurur.

> *"Göç İdaresi'ndeki memur bana 'Ziyaret hakkınız var, bunu kullanmak istemez misiniz?' diye sorsaydı, kesinlikle gönüllü geri dönüş yapmazdım."* (K01, ellili yaşlarında bir erkek)

Tüm katılımcılar ziyareti yararlı bulmadı. Bir katılımcı, kısa bir ziyaretin gerçek durumu göstermeyeceğini söyledi.

> *"Aileden bir kişi bile gidip durumu değerlendirse, gerçek durumu tam olarak anlayamayacak; çünkü sonuçta oraya misafir olarak gitmiş olacaktı."* (K12, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.2. TÜRKİYE'DE BİLGİLENDİRME, USULE İLİŞKİN GÜVENCELER VE YOL DESTEĞİ

Katılımcıların çoğu İl Göç İdaresi Müdürlüklerindeki işlemleri hızlı ve kolay olarak tanımladı; birçok kişi görevlilerin nazik ve yardımcı olduğunu belirtti. Bununla birlikte anlatımlar, dönüşün sonuçları hakkında bilgilendirmenin ve her yetişkine ayrı danışmanlık sağlanmasının tutarlı olmadığını; yol desteğine erişimin ise katılımcılar arasında değiştiğini göstermektedir.

4.2.1. BAŞVURU SÜRECİ

Katılımcılar benzer olmakla birlikte aynı olmayan işlem süreçleri anlattı. Bazıları e-Devlet veya telefon üzerinden randevu alarak İl Göç İdaresi Müdürlüğüne gitti; gönüllü geri dönüş belgelerini imzaladı, biyometrik işlem yaptırdı ve yol izin belgesi aldı. Katılımcıların bir kısmına Türkiye'den ayrılmaları için 10 ila 15 gün verildi. Ocak 2025'te dönen bir katılımcı, kayıtlı olduğu ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne gitmediğini; bilgilendirme ve işlemlerin sınırdaki, Birleşmiş Milletlere ait olduğunu düşündüğü bir ofiste yapıldığını söyledi. Uçakla dönen bir katılımcı ise işlemlerini havaalanında tamamladığını anlattı. Bu farklılıklar, prosedürün zaman ve başvuru biçimine göre değişebildiğini göstermektedir.

> *"Açıkçası, kamu kurumlarındaki işlemlerin kolaylığı ve işlemlerdeki şeffaflık gerçekten takdire değer. Her şey kolay, rahat ve sorunsuz bir şekilde ilerledi."*
> (K15, kırklı yaşlarında bir erkek)

4.2.2. DÖNÜŞÜN SONUÇLARINA İLİŞKİN BİLGİLENDİRME

Birçok katılımcı, gönüllü geri dönüşün Türkiye'deki hukuki ve idari sonuçları hakkında çok az bilgi aldığını ya da hiç bilgilendirilmediğini söyledi. Beş katılımcı, yeniden Türkiye'ye girip giremeyecekleri veya hangi koşullarda dönebilecekleri konusunda kendilerine bilgi verilmediğini belirtti. Üç katılımcı ise beş yıl boyunca Türkiye'ye giremeyeceklerinin söylendiğini hatırladı. Buna karşılık bir katılımcı, görüşme yaptığı Birleşmiş Milletler personelinin ileride Türkiye'yi vizeyle ziyaret edebileceğini söylediğini aktardı. Bu anlatımlar, başvuru sahiplerine verilen bilgilerin tutarlılığı konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.

> *"Türkiye'ye geri dönüş konusunda bize hiçbir bilgi vermediler."* (K06, ellili yaşlarında bir kadın)
>
> *"Göç İdaresinin bize verdiği tek bilgi, Türkiye'ye ancak beş yıl sonra geri dönebileceğimizdi."* (K07, kırklı yaşlarında bir kadın)

Üç katılımcı, sınır kapısına ulaşana kadar kararlarından vazgeçebileceklerinin söylendiğini belirtti. Bir katılımcıya, vazgeçmesi hâlinde geçici koruma kimlik kartının iptal edileceği ve kayıtlarına bir kod girileceği söylenmişti. Bir başka katılımcı, eşine vazgeçmenin uzun süren işlemler ve evrak işleri gerektireceğinin aktarıldığını belirtti. UNHCR'nin güncel bilgilendirmesi, gönüllü geri dönüş sonrasında geçici korumanın sona erdiğini; Türkiye'ye yeniden kabul ve kimlik kartının yeniden etkinleştirilmesi konusunun ise yetkililerce bireysel olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Bu nedenle katılımcıların aktardığı beş yıllık süreyi herkes için geçerli otomatik bir yasal yasak olarak sunmak doğru değildir.

4.2.3. BİREYSEL GÖRÜŞMELER VE RIZA

Bireysel görüşmelere ilişkin uygulamaların katılımcılar arasında farklılık gösterdiği anlaşıldı. Bazı katılımcılara dönüş nedenleri, Türkiye'deki yaşam koşulları ve kendilerine baskı yapılıp yapılmadığı soruldu. Bu görüşmeler kimi durumlarda tercüman eşliğinde veya katılımcıların Birleşmiş Milletler personeli olarak tanımladığı görevlilerle gerçekleştirildi. Bir katılımcı, imzalamadan önce tercümanın dönüş kararının gönüllü olup olmadığını teyit ettiğini ve işlemleri açıkladığını söyledi.

Diğer katılımcılar ise kendilerine hiçbir soru yöneltilmediğini anlattı. Bu durumu özellikle işlemleri eşlerinin yürüttüğü bazı kadınlar dile getirdi. Bir kadın, görevlilerin tüm soruları eşine yönelttiğini; bir başkası ise yalnızca belgeleri imzaladığını söyledi. Bu anlatımlar, aile başvurularında her yetişkinin kendi kararını ayrı olarak ifade edebilmesinin önemini göstermektedir.

> *"Ben de eşime, kendi isteğimle dönüp dönmediğimi neden bana sormadıklarını merak ettiğimi söyledim."* (K14, otuzlu yaşlarında bir kadın)
>
> *"Bize hiçbir şey sorulmadı ve hiçbir bilgi verilmedi."* (K13, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Bir kadın, randevusu boyunca ağladığını anlattı. Daha önce, eşlerden biri ağladığında görevlilerin çifti konuşup kararlarını yeniden değerlendirmeleri için eve gönderdiğini duymuş ve kendisiyle ayrıca görüşülmesini beklemişti. Anlattığına göre bu gerçekleşmedi; eşi de kendisini belgeleri imzalamaya teşvik etti. Katılımcı, aslında dönmek istemediğini açıkça ifade ettiğini belirtti.

> *"Bana geri dönüş belgelerini imzalattılar; o sırada ben ağlıyordum ve aslında hiç dönmek istemiyordum."* (K07, kırklı yaşlarında bir kadın)

Bir başka katılımcı, kararını yeniden değerlendirdiği dönemde İl Göç İdaresi Müdürlüğüne on defadan fazla gittiğini ve kadın personelin kendisine anlayış gösterdiğini söyledi. Ancak randevu günü, personel kendisini önceden tanıdığı için kendisine ayrıca soru yöneltilmediğini anlattı. Aynı katılımcı, oğlundan sıra bekleyen yaşlı bir kadın için tercümanlık yapmasının istendiğini; diğer oğlunun ise bir Geri Gönderme Merkezi'nde (GGM) tutulduğu sırada gönüllü geri dönüş belgesi imzaladığını belirtti. Aile üyelerinin veya diğer başvuru sahiplerinin tercüman olarak kullanılması, doğruluk, gizlilik ve bağımsız karar verme açısından kaygı yaratmaktadır. İdari gözetim altında imzalanan gönüllü geri dönüş belgeleri de özgür iradenin yeterince güvence altına alınıp alınmadığı sorusunu doğurur.[10]

Bir bütün olarak bu anlatımlar, her yetişkine, özellikle de aile içinde karar süreçlerinde daha az söz sahibi olabilen kadınlara, bireysel danışmanlık sağlanmasının ve kendi isteklerini baskı altında kalmadan ifade edebilmelerinin önemine işaret etmektedir. Bir formun imzalanması, kişinin kararını özgürce ve yeterli bilgiye dayanarak verdiğini tek başına göstermemektedir.

[10] Bu kaynaklar, 2019 ve 2022 yıllarında bildirilen önceki sınır dışı etme ve baskı altında gönüllü geri dönüş formu imzalatma vakalarına ilişkindir; bu raporda görüşülen katılımcının anlattığı somut olayın bağımsız doğrulaması olarak değerlendirilmemelidir. Bkz. Amnesty International, "Turkey: Sent to a War Zone" (25 October 2019); Human Rights Watch, "Turkey: Hundreds of Refugees Deported to Syria" (24 October 2022).

4.2.4. YOL DESTEĞİ

15 katılımcıdan yalnızca ikisi Türkiye'den ayrılırken yol desteği aldığını belirtti. Bunlardan birinde, İl Göç İdaresi Müdürlüğündeki görevli katılımcı adına başvuruda bulundu; ödeme PTT'den Türk lirası olarak yapıldı. Üç katılımcı, destek uygulaması başlamadan önce dönmüştü. Yedi katılımcı destekten haberdar edilmediğini ve bunu ancak sonradan öğrendiğini söyledi. Bir katılımcı destek için başvurduğu hâlde ödeme alamadı. Bir başka katılımcı ise ticari sicil kaydı nedeniyle Kızılay kartının iptal edilmiş olması sebebiyle destekten yararlanamadığının kendisine bildirildiğini anlattı. Katılımcıların aktardığı destek miktarları ve destekten yararlanma koşullarına ilişkin bilgileri birbirinden farklıydı.[11]

Bir katılımcı, desteğin kişi başına mı yoksa aile başına mı verileceğini anlayamadığını ve ev sahibinin kira baskısı nedeniyle ödeme yapılmasını beklemeden yola çıktığını söyledi. Başka bir katılımcı, yardımın 15 gün içinde PTT'den alınabileceğinin söylendiğini; bir diğeri ise yardımın miktarı ve uygunluk koşulları hakkında yeterli bilgi alamadığını anlattı.

> *"Eğer yol parasını bekleseydik, bu süre içinde kira ödemek zorunda kalacaktık."*
> (K08, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Birçok katılımcı ulaşım ve taşınma masraflarını kendisi karşıladı; bazıları dönüş için borç aldı. Bir ailede baba, aile üyelerinin yolculuk ve yerleşme giderlerinden kaynaklanan borçları ödemek amacıyla bir süre daha Türkiye'de kaldı. Bu örnekler, desteğin miktarı kadar zamanında ve açık biçimde duyurulmasının da önemli olduğunu göstermektedir.

4.3. SINIR GEÇİŞİ

Katılımcılar sınırdaki işlemleri genel olarak düzenli olarak tanımladı. Deneyimler sınır kapısına, günün saatine ve dönüş dönemine göre farklılık gösterdi.

[11] UNHCR, "Voluntary Repatriation of Syrian Refugees in Türkiye", April 2026; UNHCR Türkiye, "Returning Procedure" (13 Kasım 2026 tarihinde erişildi). UNHCR'nin bilgi notu ulaşım masrafları ve özel ihtiyaçlar için hedefli destek sağlandığını, güncel prosedür sayfası ise başvuru sırasında destek uygunluğunun değerlendirilmesi gerektiğini açıklamaktadır. https://data.unhcr.org/en/documents/details/121985 ; https://help.unhcr.org/turkiye/information-for-syrians/volrep/returning-procedure/

4.3.1. İŞLEMLER VE BEKLEME

Türkiye tarafında katılımcılar, kimi zaman sıra numarası alarak sıralarını bekledi. Ardından kimlik kartlarını teslim etti, parmak izi verdi, fotoğrafı çekildi ve belgeleri imzaladı; bir katılımcı göz taraması yapıldığını da anlattı. Bazı katılımcılara dönüş kararlarının gönüllü olup olmadığı ve çocukların kendileriyle akrabalık ilişkisi soruldu. Bazıları sınırda da kararlarından vazgeçebileceklerinin söylendiğini belirtirken, diğerleri kendilerine hiçbir soru yöneltilmediğini söyledi. Suriye tarafına sunulmak üzere aile üyelerinin isimlerini içeren bir belge verildiği de aktarıldı.

Bekleme süreleri ve sağlanan hizmetler sınır kapısına, günün saatine ve dönüş dönemine göre değişti. Bazı katılımcılar yaklaşık bir saat bekledi; bazıları ise yoğunluk nedeniyle 11 ila 13 saat bekleyen kişiler gördüğünü söyledi. Bekleme alanları kimi yerlerde çadır veya salonlardan oluşuyordu. İki sınır kapısı arasında bazı katılımcılara ücretsiz otobüs veya minibüs sağlanırken, diğerleri ücretli servis veya özel araç kullanmak zorunda kaldı. Bazı katılımcılar yiyecek ve su ikramı aldığını, bazıları ise hiçbir destek sunulmadığını belirtti. Bir katılımcı, sınır kapısında oğluna sandviç ve su verildiğini; başka bir katılımcı ise bekleme sırasında yiyecek ve içecek bulunmadığını anlattı.

> *"Su şişem bittiğinde de kendi kendime, 'Türkiye'deki suyum da bitti artık,' dedim."* (K06, ellili yaşlarında bir kadın)

4.3.2. ÇOCUKLARA İLİŞKİN BELGELER

Çocukların sınırı geçebilmesi için doğum belgesi ve ebeveynlik ilişkisini gösteren belgeler istendi. Bir katılımcı, Suriye'de nüfus kaydı bulunmayan çocuklar için Türk nüfus kayıt örneği veya valilik onaylı hastane doğum belgesi gerektiğini söyledi. Ebeveynlerden biri Türkiye'de kalıyorsa onun yazılı muvafakati de talep edildi. Bir kadın, eşinin daha önce Suriye'ye dönmüş olmasına rağmen çocuğu için kendisinden muvafakatname istendiğini anlattı. Katılımcılar, gerekli belgeyi temin edemeyen bazı ailelerin sınır kapısına kadar geldikleri hâlde işlemlerini tamamlayamadıklarını aktardı.

> *"Bazı insanlar ağlıyordu, çünkü eşlerinden muvafakatname almamışlardı. Görevliler çocukları o belge olmadan geçiremeyeceklerini söylediler."* (K02, kırklı yaşlarında bir kadın)

4.3.3. SINIRDAKİ MUAMELE

Katılımcıların çoğu her iki taraftaki sınır görevlilerini nazik ve yardımcı olarak tanımladı. Bazıları Suriye tarafındaki görevlilerin su ve çay ikram ettiğini veya bagaj taşımaya yardım ettiğini söyledi. Bununla birlikte iki kadın, Türkiye tarafında insan onuru ve mahremiyet bakımından kaygı yaratan olaylar anlattı.

İlk olayda hamile bir kadın, bir polis memurunun hamile olup olmadığını kontrol etmek amacıyla karnına dokunduğunu anlattı. Kendisine bazı kadınların sıra beklememek için hamileymiş gibi davrandığının söylendiğini belirtti. Ardından sıra beklemeden geçmesine izin verildi. Katılımcı, güvenlik görevlilerinin tutumunu diğer görevlilere kıyasla çok daha olumsuz olarak tanımladı.

İkinci olayda, İl Göç İdaresi Müdürlüğündeki randevusundan beri ağlayan bir kadın, sınırda bir görevlinin kimlik kartını alırken kendisine güldüğünü anlattı. Daha sonra başka bir görevli, neden ağladığını ve ailenin borcu olup olmadığını sordu. Katılımcının anlatımı, geri dönüş sürecinde kişinin duygusal durumuna duyarlı ve saygılı yaklaşımın önemini ortaya koymaktadır.

> *"Görevli kimliğimi alırken bana, 'Bu kadar ağlıyorsun, gözlerin şişmiş. Sırf Suriye'ye döndüğün için mi böyle?' dedi ve gülmeye başladı."* (K07, kırklı yaşlarında bir kadın)

4.3.4. SON ANDA VERİLEN KARARLAR

Bazı katılımcılar sınır kapısına ulaştıklarında kimlik kartları hâlâ yanlarındaydı ve işlemler tamamlanana kadar kararlarından vazgeçebileceklerini biliyordu. Eşi daha önce dönmüş olan bir kadın, devam edip etmemeyi düşündüğünü; ancak babaları olmadan Türkiye'de kalacak oğullarının güvenliğinden kaygılandığı için geri dönüş işlemlerini sürdürdüğünü anlattı. Dönmek istemeyen yetişkin oğlunun sınırdan geri döndüğünü ve daha sonra aileye katıldığını da belirtti.

> *"Kimliklerimiz hâlâ yanımızdaydı, dolayısıyla kararımızdan vazgeçebilirdik, ama çocuklarım için korktum."* (K08, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.3.5. SINIRDAN SONRAKİ YOLCULUK

Sınırı geçtikten sonra bazı katılımcılar ücretsiz otobüslerle Azez, Sermada veya Dana otogarlarına götürüldü. Bazılarını akrabaları karşıladı; diğerleri özel araç veya ücretli servis kullandı. Bir aile, önceden anlaştıkları şoförün kendilerini sınır kapısı olmayan bir yerde bıraktığını ve akrabalarının yardımıyla sınır kapısına ulaştıklarını anlattı. Başka bir aile, gece geç saatte İdlib'e ulaştığında ev sahiplerinin yüksek ücret talep ettiğini ve kısa süreli konaklama için 300 ABD doları ödediğini söyledi. İki katılımcıya sınırda veya sınır yakınında yardım başvurusu için iletişim bilgisi verildi; ancak görüşme tarihinde herhangi bir yardım almamışlardı.

4.4. VARIŞ VE DÖNÜŞ SONRASI YAŞAM

Katılımcıların çoğu, aileye kavuşmanın verdiği ilk mutluluğun ardından temel ihtiyaçları karşılamada zorluklar yaşadığını anlattı. Koşullar dönülen bölgeye, ailenin kendine ait bir evinin bulunup bulunmamasına ve aile desteğine erişimine göre büyük farklılık gösterdi. Bazıları belirli hizmetlerde iyileşme gözlemledi; diğerleri ise barınma, elektrik, su, sağlık hizmetleri ve iş bulma konusunda ciddi eksikliklerle karşılaştı.

> *"İlk geldiğimizde her şey güzeldi. Hepimiz çok mutluyduk. Sonrasında artık yerleşip hayatımızı düzene sokmamız gerekiyordu çünkü hayat devam ediyor. Yani sadece ilk iki üç hafta güzeldi."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)

4.4.1. BARINMA

Barınma en sık dile getirilen ihtiyaçtı. Ailesinin evi bulunan bazı katılımcılar daha kolay yerleşti; ancak bu evlerin bir kısmı hasarlıydı veya başka aile üyeleriyle paylaşılıyordu. Diğerleri yüksek kiralarla ev tuttu ya da akrabalarının yanında kaldı. Katılımcıların aktardığı kira miktarları aylık yaklaşık 100 ABD dolarından başlayıp daha yüksek tutarlara çıkıyordu. Bir aile

sekiz ay içinde üç kez ev değiştirdi; başka bir aile ise eşler ayrı ayrı kendi ailelerinin yanında kalırken uygun bir ev aramaya devam etti. Bir katılımcı, kendi evi bulunmadığı için önce kız kardeşinin yanında kaldığını, daha sonra aylık 100 ABD doları kira ödediği bir eve taşındığını söyledi.

> *"Temel ihtiyaç barınma. İnsanların başlarını sokabilecekleri evleri olması gerekiyor. Geri dönen çok insan var ama evleri yok."* (K06, ellili yaşlarında bir kadın)

4.4.2. ELEKTRİK, SU VE SAĞLIK

Elektrik ve suya erişim bölgeden bölgeye önemli ölçüde farklılık gösterdi. Bazı katılımcılar 2025 yılının başından bu yana elektrik arzında belirgin iyileşme olduğunu söyledi; bir katılımcı kendi bölgesinde elektriğin yaklaşık her beş-altı saatte bir kısa süreyle kesildiğini belirtti. Diğerleri günde yalnızca birkaç saat elektrik alabildiğini veya hiç şebeke elektriği bulunmadığını anlattı. Bazı aileler jeneratör aboneliği ya da güneş paneli gibi alternatiflere başvurdu; ancak bunların maliyeti herkes için karşılanabilir değildi. Suya erişim de düzensizdi: bazı yerlerde su haftada bir veriliyor, bazı bölgelerde ise tankerlerden satın alınıyordu. Bir katılımcı, Haseke'de suyun uzun süredir şebekeden gelmediğini ve suyun temizliğinden emin olamadıklarını söyledi.

> *"Trafik polisleri var, elektrik ve su hizmetleri daha iyi durumda. Her şey, her şey daha iyi hâle geldi."* (K10, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Katılımcılar kamu sağlık hizmetlerini çoğunlukla yetersiz buldu. Bazıları yaşadıkları bölgede devlet hastanesi veya sağlık merkezi bulunmadığını; özel kliniklerin ise maliyetleri nedeniyle erişilebilir olmadığını anlattı. Bir katılımcı, boyun ve elindeki sağlık sorunları nedeniyle çalışamadığını, ancak muayene ve görüntüleme masraflarını karşılayamadığını söyledi. Başka bir aile, Deyrizor'da eşinin bacağındaki enfeksiyon için sonuç alamayınca tedavi amacıyla Şam'a gitmek zorunda kaldı. Bazı katılımcılar ise sağlık hizmetlerine erişimin kendi bölgelerinde daha iyi olduğunu belirtti.

> *"Hastane, sokakta yaşıyormuşsun gibi; kötü kokular var, her yer kir içinde."* (K03, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.4.3. İŞ VE GELİR

On katılımcı iş imkânlarının sınırlı olduğuna dikkat çekti. İş bulanlar çoğunlukla düşük ücretli ve düzensiz günlük işlerden söz etti. Bir katılımcı üniversite mezunu olmasına rağmen kamu kurumlarının işe alımında uygulanan yaş koşulları nedeniyle başvuru yapamadığını ve mermer fabrikasında çalıştığını söyledi. Buna karşılık, Türkiye'de edindiği mesleki becerileri kullanabilen bir kadın İzmir'de öğrendiği kuaförlük mesleğiyle Suriye'de çalışmaya başladığını anlattı. Diğer katılımcılar sertifikalarının, diplomalarının veya Türkiye'deki iş deneyimlerinin Suriye'de iş bulmalarına yeterince yardımcı olmadığını belirtti.

> *"İnşaat sektöründe bile yeterince iş yok."* (K12, otuzlu yaşlarında bir kadın)
>
> *"Bu mesleği İzmir'de öğrenmiştim ve burada da yapmaya başladım. Çok şükür, öğrendiğim meslek bana çok fayda sağladı."* (K10, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.4.4. YARDIMLAR

Hiçbir katılımcı Suriye'ye vardıktan sonra nakdi yardım aldığını belirtmedi. Birçok katılımcı, geri dönenlere sağlandığını duydukları 600 ABD doları tutarındaki desteğe başvurduğunu veya başvurmayı düşündüğünü söyledi; ancak görüşme tarihine kadar ödeme alan olmadı. Bazıları başvurularına aylarca yanıt alamadığını, bazıları ise desteğin artık verilmediğinin veya başka koşullara bağlandığının kendilerine söylendiğini belirtti. Bir katılımcı, yardım başvurusu yaptıktan sonra henüz geri dönüş olmadığını; bir diğeri ise yardım yerine evlilik tescili konusunda destek önerildiğini anlattı. Bu anlatımlar, söz konusu miktarın bütün geri dönenler için geçerli, otomatik bir hak veya kesinleşmiş ödeme olarak sunulamayacağını göstermektedir.

> *"Neredeyse bir yıl olacak ama hâlâ herhangi bir yardım almadım."* (K05, kırklı yaşlarında bir kadın)

4.4.5. TOPLUMSAL İLİŞKİLER VE GÜVENLİK

Birçok katılımcı kendi ülkesinde kendini yabancı gibi hissettiğini söyledi. Savaş sırasında Suriye'de kalan kişiler tarafından eleştirildiklerini, Türkiye'den dönenlerin varlıklı olduklarının düşünüldüğünü veya kendilerinden fazla ücret talep edildiğini anlattılar. Bir kadın,

Türkiye'deki yıllarında başkalarına yardım ettiğini hatırlatarak, dönüşten sonra kendisinin de maddi ve sosyal destekten yoksun kaldığını belirtti. Diğer katılımcılar ise ailelerinin ve yakın çevrelerinin desteğinin uyum sürecini kolaylaştırdığını söyledi.

> *"İnsan, savaş öncesindeki evine dönmediği sürece, kendi ülkesinde bile kendisini yabancı hissediyor."* (K02, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"'Senin dönerken yanında bir sürü altın getirdiğini düşünmüştük. Meğer elin boş gelmişsin' diyorlar."* (K03, otuzlu yaşlarında bir kadın)
>
> *"Türkiye'deyken çevremiz bizi değil, biz çevremizi seçiyorduk ama burada öyle değil."* (K05, kırklı yaşlarında bir kadın)

Güvenlik algısı bölgeye göre farklılık gösterdi. Halep ve Şam'da güvenlik konusunda konuşan bazı katılımcılar kendilerini genel olarak güvende hissettiklerini söyledi; ancak Halep'te bir katılımcı yakın zamanda yaşanan bir patlamadan, bir diğeri ise çatışmalar sırasında duyduğu korkudan söz etti. Haseke'de yaşayan bir katılımcı, bölgede silahlı kişilerin varlığından, başıboş kurşun tehlikesinden ve topluluklar arası gerginliklerden bahsetti; yeni çatışmalar çıkmasından kaygı duyduğunu belirtti. Bu anlatımlar, güvenliğe ilişkin deneyimlerin ve algıların bölgesel koşullara göre değiştiğini göstermektedir.

Bir katılımcı, Suriye'de yaşayanların koşulları nasıl gördüğü ile geri dönenlerin bu koşulları nasıl deneyimlediği arasındaki farkı şöyle özetledi:

> *"Bu iyileşmenin ülkede yaşayanlar için, özellikle savaş dönemindeki koşullarla karşılaştırıldığında geçerli olduğunu anladık. Ancak yurt dışında yaşamış ve geri dönmüş kişiler açısından durum çok kötü."* (K11, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.5. ÇOCUKLAR

Anlatımlar, dönüşten en çok etkilenen grubun çocuklar olduğunu ortaya koydu. Çocukların birçoğu Türkiye'de doğmuş ya da büyümüş ve Türkçe eğitim almıştı. Ebeveynler dil, okul, nüfus kaydı ve uyum konularında yaşanan güçlükleri anlattı.

4.5.1. DİL VE OKUL

Türkiye'de yalnızca Türkçe eğitim almış birçok çocuk Arapça konuşabiliyor ancak Arapça okuyup yazamıyor. Bu nedenle bazı çocuklar Türkiye'de tamamladıkları sınıftan daha alt sınıflara yerleştirildi. Bir katılımcı, yedinci sınıfa devam etmesi gereken oğlunun dil engeli nedeniyle birinci sınıfa yerleştirildiğini ve çocuğun bu sınıfa gitmeyi reddettiğini anlattı. Başka bir çocuk okulda Arapça okuyup yazamadığı için eğitimine devam etmek istemedi. Bir kız çocuğu ise uyum güçlüğü nedeniyle açık öğretime geçti. Özel Arapça derslerinin aylık yaklaşık 150 ABD doları olduğu ve bazı ailelerin bu masrafı karşılayamadığı aktarıldı.

> *"Küçük oğlum orada okula gidiyordu ve eğitim tamamen Türkçeydi. Arapça okuyup yazmayı bilmiyor. Bu nedenle burada okula gitmeyi tamamen reddediyor."* (K02, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"Oğlumun 7. sınıfa devam etmesi gerekiyor ancak dil engeli nedeniyle onu 1. sınıfa yerleştirdiler."* (K15, kırklı yaşlarında bir erkek)

İki katılımcı öğrencilerin okulda gördüğü muamele konusunda kaygılarını dile getirdi. Bir katılımcı, oğlunun öğretmenlerin öğrencileri dövdüğünü veya cezalandırdığını gördükten sonra okula gitmek istemediğini söyledi. Başka bir anne, derslerinde başarılı olamayan öğrencilere ceza verildiğini anlattı. Buna karşılık dönüşten önce çevrim içi kurslar, cami dersleri veya evdeki çalışmalar aracılığıyla Arapça öğrenen çocukların okula uyumunun daha kolay olduğu aktarıldı.

Dönüşten önce çevrim içi kurslar, cami dersleri veya evde verilen derslerle Arapça öğrenen çocuklar daha kolay uyum sağladı. Bu durumlarda ebeveynler, okulların çocukları seviye tespit sınavına tabi tuttuğunu ve uygun sınıflara yerleştirdiğini söyledi.

4.5.2. NÜFUS KAYDI

Katılımcılar, çocukların okula erişimini etkileyen nüfus ve medeni hâl belgelerine ilişkin sorunlar anlattı. Türkiye'de doğan çocukların bir kısmı Suriye'deki aile kütüğüne kayıtlı değildi. Türkiye'de evlenen bazı ebeveynler, evliliklerini Suriye'de de mahkeme aracılığıyla tescil

ettirmek zorunda kaldı. Bir katılımcı, evliliği ve çocukların aile kütüğüne kaydı tamamlanana kadar okulun kayıt yapmadığını söyledi. Başka bir katılımcı, kayıp aile cüzdanının yenilenmesini beklediğini; bir büyükanne ise torunlarının nüfus kaydı için çocuk başına 50 ABD doları talep edildiğini aktardı.

> *"Okul kayıtlarını kabul etmediler. Bana, öncelikle Suriye'de evliliğimi resmîleştirmem ve çocuklarımı aile cüzdanına kaydettirmem gerektiğini söylediler."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)

Bir kadın, evliliği Suriye'de tescil edilmediği için resmî kayıtlarda bekar göründüğünü söyledi. Bu durumun yalnızca çocukların okul kaydını değil, yardım başvurusu yapmasını ve çocuklarının velayeti konusunda mahkemeye başvurmasını da zorlaştırdığını belirtti. Bu örnek, medeni hâl ve doğum kayıtlarının eğitim, sosyal yardım ve adalete erişim bakımından belirleyici olabileceğini göstermektedir.

4.5.3. İYİ OLUŞ

Ebeveynler, Türkiye'yi özleyen, orayı kendi evleri olarak gören veya Suriye'deki yıkımla karşılaşınca şaşkınlık yaşayan çocuklarını anlattı. Bazı çocuklar Türkiye'deki arkadaşlarını ve öğretmenlerini özledi; bazıları ise zamanla, özellikle akrabalarının yanında, uyum sağladı. Bir baba, Türkiye'de kalan dokuz yaşındaki oğlunun kendisini özlediği için yemek yemeyi ve su içmeyi reddettiğinin annesi tarafından kendisine aktarıldığını söyledi. Başka bir anne, kızının ihtiyaçlarını karşılayamadığı zamanlarda "Türkiye'de her şey vardı" dediğini anlattı. Özel gelişimsel desteğe ihtiyaç duyduğu belirtilen bir çocuğun bakım ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak da aile için ayrı bir güçlük oluşturdu.

> *"[Oğlum] 'Baba, bizi bu ülkeye neden getirdin? Her yer yıkılmış, her taraf harabe' diyor."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)
>
> *"Türkiye'de doğup büyüdükleri için orayı kendi vatanları olarak görüyorlar."* (K05, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"Başlangıçta bana sürekli Türkiye'ye geri dönmek istediklerini söylüyorlardı ama şimdi Suriye'yi çok seviyorlar."* (K03, otuzlu yaşlarında bir kadın)

4.6. AİLE AYRILIKLARI VE TÜRKİYE'YE DÖNME İSTEĞİ

Dönüş, birçok aileyi sınırın iki yakasına bölmüştür. Birçok katılımcı en azından bir süreliğine Türkiye'ye dönmek istediğini, ancak bunun yasal bir yolunu göremediğini söyledi.

4.6.1. BÖLÜNEN AİLELER

En az altı katılımcının eşi, çocukları veya başka yakın aile üyeleri Türkiye'de kaldı. Bazı ailelerde bir eş daha önce dönmüş, diğer eş ise borçlar veya çocukların durumu nedeniyle bir süre daha Türkiye'de yaşamıştı. Bazı katılımcılar çocuklarından bir kısmını Türkiye'de bırakırken bazıları tek başına döndü. Bir baba, Türkiye'de kalan dokuz yaşındaki oğlunun ayrılığa çok zorlandığını; yemek yemeyi ve su içmeyi reddederek sürekli babasını istediğinin kendisine aktarıldığını söyledi. Katılımcılar, yeniden giriş konusunda kendilerine aktarılan kısıtlamaların aile ziyaretlerini engellediğini belirtti.

> *"Ben çocuklarımı, eşimi ve ailemi bırakıp tek başıma buraya gelmek istemiyordum."* (K01, ellili yaşlarında bir erkek)
>
> *"Ailem dağıldı; ailemin bir kısmı burada Suriye'de, diğer kısmı ise Türkiye'de."* (K09, otuzlu yaşlarında bir kadın)

Ayrılık, Suriye'ye dönen kişiler kadar Türkiye'de kalan aile üyelerini de etkiledi. Bir katılımcı, Türkiye'de kalan damadının eşini ve çocuğunu ziyaret edemediğini söyledi. Katılımcılar, aile üyelerinin birbirini ziyaret edebilmesini sağlayacak yasal yolların oluşturulmasını ve dönüş sırasında Türkiye'de kalan kişilere de destek sağlanmasını önerdi.

4.6.2. YASAL BİR DÖNÜŞ YOLU TALEBİ

Sekiz katılımcı, yasal bir yol sağlanması hâlinde Türkiye'ye geri dönmek istediğini söyledi. Dosyalarının yeniden değerlendirilmesini, ikamet veya çalışma izni verilmesini ya da aile üyelerini ziyaret edebilmelerini talep ettiler. Bir katılımcı, Türkiye'ye yeniden girip giremeyeceğini öğrenmek için çocuklarıyla birlikte sınıra gittiğini ve kendisine beş yıllık giriş yasağı bulunduğunun söylendiğini anlattı. Ailesinin daha sonra valiliğe yaptığı başvurunun,

istenen mali güvence koşullarını karşılayamadıkları gerekçesiyle reddedildiğini belirtti. UNHCR'nin yayımlanmış bilgilendirmesi, gönüllü geri dönüş sonrası Türkiye'ye yeniden kabul ve geçici koruma kimliğinin yeniden etkinleştirilmesi konusunun bireysel olarak değerlendirildiğini belirtmektedir; bu nedenle katılımcıların aktardığı beş yıllık süre genel ve otomatik bir yasal yasak olarak yorumlanmamalıdır.

Bir başka katılımcı, aile birleşimiyle ilgili bir düzenleme hakkındaki haberlerin ardından bazı ailelerin avukatlara başvurduğunu, ancak düzenlemenin yalnızca Türk vatandaşlarının aile üyelerini kapsadığının anlaşıldığını söyledi. Bir katılımcı, bazı kişilerin düzensiz yollarla Türkiye'ye gidip geldiğini duyduğunu, ancak kendisinin yalnızca yasal yolları kullanmak istediğini belirtti.

> *"Açıkçası ben de kaçak yollarla gitmek istemiyorum. Her şeyin yasal ve resmî yollarla olmasını istiyorum."* (K02, kırklı yaşlarında bir kadın)
>
> *"Tıpkı eskiden Suriye'yi özlediğim gibi, şimdi de İzmir'i özlüyorum."* (K08, otuzlu yaşlarında bir kadın)
>
> *"Sesimi ve gönüllü geri dönüş yapıp bu kararından pişman olan diğer kişilerin sesini de üst düzey yetkililere ulaştırmanızı umuyorum."* (K04, otuzlu yaşlarında bir erkek)

4.6.3. GERİYE BAKIŞ

Dokuz katılımcı pişmanlık duyduğunu veya dönüşünü ağırlıklı olarak olumsuz değerlendirdiğini ifade etti. Beş katılımcı karma bir değerlendirme yaptı; aileye kavuşmanın mutluluğunu yaşamakla birlikte, özellikle çocukların eğitimi ve uyumu bakımından dönüş zamanlamasının erken olduğunu düşündüklerini belirtti. Bir katılımcı dönüşü olumlu bir adım olarak tanımladı. Birçok katılımcı, Türkiye'deki akrabalarına ve arkadaşlarına, özellikle Suriye'de evi, geliri veya destek ağı bulunmayan ailelere, mevcut koşulları dikkatle değerlendirmeden dönmemelerini tavsiye etti.

> *"Suriye'den ayrılıp Türkiye'ye sığındığımızda ağlıyorduk; şimdi de kendi ülkemize geri döndüğümüzde ağlıyoruz."* (K06, ellili yaşlarında bir kadın)
>
> *"Verdiğim en zor karardı. Pişman değilim ancak sanırım doğru zaman değildi."* (K11, otuzlu yaşlarında bir kadın)

5. SONUÇ

Katılımcıların çoğu Türkiye'deki geri dönüş işlemlerini hızlı ve düzenli olarak tanımladı. Bununla birlikte anlatımlar, gönüllü geri dönüşün özgür ve bilgilendirilmiş bir karara dayanmasını sağlayacak güvencelerin her durumda aynı şekilde uygulanmadığı konusunda kaygılara yol açmaktadır. Katılımcıların deneyimleri ayrıca, Suriye'ye varıştan sonra barınma, geçim, sağlık, eğitim ve aile birliği alanlarında önemli güçlüklerle karşılaşılabildiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, geri dönüşün yalnızca sınırdan geçiş işlemi olarak değil, karar öncesi bilgilendirmeden dönüş sonrası yaşam koşullarına kadar uzanan bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

5.1. TEMEL KAYGILAR

Gönüllülük ve bilgilendirme. Bazı katılımcılar dönüşü özgür bir tercihten çok ekonomik, toplumsal veya ailevi koşulların etkisiyle alınmış bir karar olarak tanımladı. Suriye'yi ziyaret edip Türkiye'ye geri dönme seçeneğinin bulunmaması, yalnızca ziyaret etmek isteyen bazı kişilerin kalıcı dönüş prosedürünü seçmesine yol açmış olabilir. Dönüş sonrasında Türkiye'ye yeniden giriş konusunda aktarılan beş yıllık süreye ilişkin anlatımlar da bilgi eksikliğine ve tutarsızlığa işaret etmektedir. Güncel UNHCR rehberi yeniden kabul ve geçici korumanın yeniden etkinleştirilmesinin bireysel değerlendirmeye tabi olduğunu belirtmektedir.

Bireysel danışmanlık. Katılımcıların anlatımları, aile başvurularında her yetişkinle ayrı görüşülüp görüşülmediğinin ve her kişinin kendi kararını ifade etmesi için gerçek bir fırsat bulup bulmadığının değişebildiğini göstermektedir. Bazı kadınlar kendilerine soru yöneltilmediğini, bazıları ise açıkça sıkıntı yaşadıkları hâlde ayrıca dinlenmediklerini anlattı. Bir başvuru sahibinin aile üyesinin başka bir kişi için tercüman olarak kullanılması ve bir kişinin GGM'de tutulan oğlunun gönüllü geri dönüş formu imzalaması da usule ilişkin güvenceler bakımından kaygı yaratmaktadır.

Yol desteği. 15 katılımcıdan yalnızca ikisi Türkiye'den ayrılırken yol desteği aldığını belirtti. Bazı katılımcılar destek uygulaması başlamadan önce dönmüştü; bazıları destekten haberdar edilmediğini veya uygun görülmediğini söyledi. Bir katılımcı, ticari kaydı nedeniyle Kızılay kartı iptal edildiği için destekten yararlanamadığının kendisine bildirildiğini aktardı. Bazı aileler ulaşım masraflarını karşılamak için borçlandı veya yardımın sonuçlanmasını beklemeden yola çıktı.

Sınırda insan onuru ve belgeler. Katılımcıların çoğu sınır görevlilerini nazik ve yardımcı olarak tanımladı. Bununla birlikte iki kadın, mahremiyet ve insan onuru bakımından kaygı yaratan olaylar anlattı. Çocukların doğum belgesi ve ebeveynlerden birinin Türkiye'de kalması hâlinde yazılı muvafakatname gibi belge koşulları, bazı ailelerin geçişini geciktirdi veya engelledi. Yiyecek, su ve iki sınır kapısı arasındaki ulaşım desteği de uygulamaya ve sınır kapısına göre değişti.

Dönüş sonrasındaki koşullar. Katılımcıların çoğu barınma, elektrik, su, sağlık hizmetleri ve iş bulma konusunda güçlük yaşadı. Bazı katılımcılar belirli bölgelerde altyapının iyileştiğini söylerken, diğerleri düzenli elektrik veya temiz suya erişemediklerini anlattı. Hiçbir katılımcı Suriye'ye vardıktan sonra nakdi yardım aldığını belirtmedi. Medeni hâl ve nüfus kaydı sorunları, çocukların okula erişimini ve bir kadının yardım ile velayet süreçlerine başvurmasını da zorlaştırdı.

Çocuklar ve aile birliği. Dil engelleri, sınıf seviyesinin düşürülmesi, okula uyum ve nüfus kaydı sorunları çocukların deneyimlerinde öne çıktı. Bazı çocuklar Türkiye'deki aile üyelerinden ayrılmanın veya Türkiye'de kurdukları yaşamdan kopmanın duygusal etkilerini yaşadı. Geri dönüş aileleri sınırın iki yakasına böldü; katılımcılar, yeniden giriş ve ziyaret koşullarına ilişkin açık bilgi verilmesini ve aile üyelerinin birbirini yasal yollarla ziyaret edebilmesini talep etti.

5.2. KATILIMCILARIN TALEPLERİ

Katılımcılar, deneyimlerinden hareketle aşağıdaki talepleri dile getirdi:

- Karar vermeden önce Suriye'yi ziyaret edip Türkiye'ye geri dönebilme imkânı; örneğin bütün aile üyelerine açık, erişilebilir ve maliyetli aracılara ihtiyaç duyulmayan Git-Gör ziyaretleri.
- Bunu isteyen kişiler için, Suriye'deki koşullar iyileşene kadar, dosyaların yeniden değerlendirilmesi ve ikamet veya çalışma izni gibi seçenekler yoluyla Türkiye'de yasal kalış veya yeniden giriş imkânı.
- Sınırın iki yanında ayrı düşen aile üyelerinin birbirlerini ziyaret edebilmelerini sağlayacak açık ve erişilebilir düzenlemeler.
- Geri dönüş prosedürü, geçici korumanın sona ermesinin sonuçları ve Türkiye'ye yeniden kabul koşulları hakkında her yetişkine ayrı, doğru ve anlaşılır bilgi verilmesi; ayrıca dönülecek bölgedeki güncel koşullara ilişkin güvenilir bilgilendirme sağlanması.
- Özellikle evi bulunmayan, iş imkânı sınırlı olan veya özel ihtiyaçları bulunan ailelere, dönüş sonrasındaki ilk dönemde yeterli ve erişilebilir maddi destek sağlanması.
- Çocukların eğitime erişimini desteklemek için Arapça okuma-yazma ve dil programları, uygun sınıfa yerleştirme, telafi eğitimi ve özel eğitim veya gelişimsel desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için hizmetler sağlanması.
- Hasarlı evlerin onarılmasına ve temel elektrik, su ve sağlık hizmetlerine erişimin iyileştirilmesine yönelik destek sağlanması.
- Geri dönen kişilerin ve ailelerin deneyimlerinin ilgili kamu kurumlarına ve karar alıcılara ulaştırılması; dosyalarının ve bireysel durumlarının yeniden değerlendirilmesi.

> *"Danışmanlık ve evrak işlemlerine yönelik hizmetlerden ziyade, daha fazla nakdi yardım sağlanabilir. Çünkü açıkçası burada paranız yoksa hiçbir şey yapamıyorsunuz."* (K07, kırklı yaşlarında bir kadın)

5.3. ÖNCEKİ RAPORLARLA KARŞILAŞTIRMA

Bu rapor, Mülteci-Der'in önceki iki çalışmasını tamamlamaktadır. "Hayatları Yeniden İnşa Etmek, Evi Yeniden Tanımlamak" (2025) ve "Umut ile Belirsizlik Arasında" (2026), Türkiye'de yaşayan ve Suriye'ye dönmeyi değerlendiren Suriyelilerin beklenti, kaygı ve tercihlerini incelemiştir. Bu rapor ise dönüşü gerçekleştirmiş 15 kişinin deneyimlerine odaklanmaktadır. Çalışmaların örneklemleri ve araştırma zamanları farklı olduğundan bulgular doğrudan karşılaştırılabilir değildir; ancak birlikte değerlendirildiklerinde, dönüş kararının tek bir etkene dayanmadığını, bilgilendirme ve ziyaret imkânının önemini ve kadınlar ile çocukların deneyimlerinin ayrıca dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Genel olarak bulgular, geri dönüş kararlarının bir bölümünün ekonomik, toplumsal ve ailevi baskılar altında ve sonuçları hakkında sınırlı bilgiyle alındığına işaret etmektedir. Dönüş sonrasında ise birçok kişi ve özellikle çocuklar, barınma, geçim, sağlık hizmetleri, eğitim ve aile birliği alanlarında önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu nedenle geri dönüş politikaları, kararın gönüllü ve bilgilendirilmiş olmasını sağlayan güvenceleri ve dönüş sonrasında sürdürülebilir, güvenli ve onurlu yaşam koşullarını birlikte gözetmelidir.

EK: GÖRÜŞÜLEN KATILIMCILAR

Kod	Cinsiyet	Yaş grubu	Dönülen vilayet	Dönüş yılı
K01	Erkek	50'li yaşlar	Halep	2025
K02	Kadın	40'lı yaşlar	Halep	2026
K03	Kadın	30'lu yaşlar	Halep	2025
K04	Erkek	30'lu yaşlar	Halep	2026
K05	Kadın	40'lı yaşlar	Halep	2025
K06	Kadın	50'li yaşlar	Halep	2025
K07	Kadın	40'lı yaşlar	İdlib	2025
K08	Kadın	30'lu yaşlar	Halep	2025
K09	Kadın	30'lu yaşlar	Halep	—
K10	Kadın	30'lu yaşlar	Halep	2025
K11	Kadın	30'lu yaşlar	Deyrizor	—
K12	Kadın	30'lu yaşlar	Şam	2025
K13	Kadın	30'lu yaşlar	Deyrizor	2026
K14	Kadın	30'lu yaşlar	Haseke	2026
K15	Erkek	40'lı yaşlar	Deyrizor	2026

Mültecilerle Dayanışma Derneği, zorunlu göçten etkilenen sığınmacıların, mültecilerin ve göçmenlerin evrensel insan hakları ile uluslararası ve ulusal hukuk doğrultusunda haklarına ve hizmetlere onurlu bir şekilde erişebilmeleri için 2008'den bu yana hak temelli çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Adres: Uğur Mh. 848 Sk. No: 16

Konak / İzmir / Türkiye

Telefon: +90 549 483 54 21

E-posta: ofis@multeci.org.tr

Web: www.multeci.org.tr

MÜLTECİ-DER
Mültecilerle Dayanışma Derneği